

## บทที่ 3

# ประวัติความเป็นมาของงานสุขศึกษาในโรงเรียน

### ขอบข่ายของเนื้อหา

1. งานสุขศึกษาในโรงเรียนของต่างประเทศ
2. งานสุขศึกษาในโรงเรียนของประเทศไทย
3. สรุป
4. คำถามประกอบบทที่ 3

### จุดประสงค์ในบทที่ 3

เพื่อให้ผู้เรียนสามารถ

1. บอกความเป็นมางานสุขศึกษาในโรงเรียนของต่างประเทศได้
2. บอกความเป็นมางานสุขศึกษาในโรงเรียนของประเทศไทยได้
3. อธิบายลักษณะของสถาบันทางสุขศึกษาระหว่างชาติได้
4. อธิบายเปรียบเทียบลักษณะงานสุขศึกษาในโรงเรียนของต่างประเทศกับของประเทศไทยได้

## บทที่ 3

# ประวัติความเป็นมาของงานสุขศึกษาในโรงเรียน

### 1. งานสุขศึกษาในโรงเรียนของต่างประเทศ 1,2,3,4

#### ในยุโรป

งานสุขศึกษาในโรงเรียนหรือโครงการสุขภาพในโรงเรียน ได้เริ่มต้นเป็นครั้งแรกอย่างเป็นทางการในต่างประเทศต่าง ๆ ของทวีปยุโรป ตามหลักฐานที่บันทึกกันไว้พอจะสรุปได้ดังนี้

ค.ศ. 1833 ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศแรกที่ได้ให้ความสนใจต่อสุขภาพของเด็กอย่างจริงจัง โดยได้ออกกฎหมายบังคับให้ทุกตำบลต้องจัดแพทย์ไว้คอยดูแลสุขภาพของเด็กในโรงเรียนต่าง ๆ พร้อมทั้งให้มีการตรวจสุขภาพในโรงเรียนเป็นระยะ ๆ อีกด้วย แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดให้แพทย์ตรวจดูแลสุขภาพของเด็กในโรงเรียนนี้ได้แพร่หลายออกไปทั่วยุโรป จนทำให้ประเทศต่าง ๆ เริ่มสนใจจัดแพทย์ประจำโรงเรียนกันอย่างจริงจัง และบางประเทศก็ออกกฎหมายบังคับไว้ด้วย

---

<sup>1</sup>ชาญชัย ศรีไสยเพชร, *โครงการสุขภาพในโรงเรียน* (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2522), หน้า 5-13.

<sup>2</sup>รัตนา เสงส์สวัสดิ์, *สุขศาสตร์ในโรงเรียน* (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2526), หน้า 23-40.

<sup>3</sup>สนอง สกกุลพราหมณ์ และพิชิต สกกุลพราหมณ์, *อนามัยโรงเรียน พิมพ์ครั้งที่ 4* (กรุงเทพมหานคร : ธนาคารพิมพ์, 2526), หน้า 1-6.

<sup>4</sup>สุชาติ โสมประยูร, *การบริหารสุขศึกษาในโรงเรียน* (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2526), หน้า 18-28.

- ค.ศ. 1868 ประเทศสวีเดน ได้จัดให้มีแพทย์ประจำโรงเรียน
- ค.ศ. 1869 ประเทศเยอรมนี ได้จัดให้มีแพทย์ประจำโรงเรียน
- ค.ศ. 1871 ประเทศรัสเซีย ได้จัดให้มีแพทย์ประจำโรงเรียน
- ค.ศ. 1873 ประเทศออสเตรีย ได้จัดให้มีแพทย์ประจำโรงเรียน
- ค.ศ. 1874 ประเทศเบลเยียม ได้จัดให้มีแพทย์ประจำโรงเรียน
- ค.ศ. 1886 ประเทศฮังการี ได้จัดให้มีแพทย์ประจำโรงเรียน
- ค.ศ. 1891 ประเทศอังกฤษ ได้จัดให้มีแพทย์ประจำโรงเรียน
- ค.ศ. 1899 ประเทศโรมาเนีย ได้จัดให้มีแพทย์ประจำโรงเรียน

ค.ศ. 1896 ไวบาเดิน ชาวเยอรมัน ได้วางแผนการปฏิบัติงานอนามัยโรงเรียนขึ้น โดยกำหนดให้แพทย์ทำการตรวจสภาพของโรงเรียน ห้องเรียนและทำการตรวจสุขภาพนักเรียนที่เริ่มเข้าโรงเรียนใหม่ ๆ แล้วทำการตรวจซ้ำอีกในปีที่ 4, 6 และ 8 นอกจากนั้นยังได้จัดให้มีบัตรตรวจสุขภาพประจำตัวนักเรียนทุกคน เพื่อใช้บันทึกประวัติสุขภาพ การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของร่างกายตลอดจนการเจ็บป่วย การรักษาพยาบาลรวมทั้งการติดตามผล และการติดต่อกับผู้ปกครองของนักเรียน เพื่อให้การช่วยเหลือต่อไป

ระหว่างปี ค.ศ. 1911-1913 ฝรั่งเศสได้ทำการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงงานอนามัยโรงเรียน โดยได้นำแบบการปฏิบัติงานอนามัยโรงเรียนของไวบาเดินไปดำเนินการจัดให้มีองค์การบริหารงานที่ประกอบด้วยแพทย์ซึ่งได้รับการคัดเลือกไว้เป็นพิเศษ โดยแบ่งหน่วยงานออกเป็น 200 ชุด แต่ละชุดประกอบด้วยแพทย์ 10 คน การจัดอัตราการทำงานของแพทย์ให้ถืออัตราแพทย์ 1 คน ต่อจำนวนนักเรียน 1,000 คน ในการปฏิบัติงานของแพทย์ได้ออกทำการตรวจสภาพของโรงเรียน ห้องเรียน และทำการตรวจสุขภาพนักเรียน เฉพาะนักเรียนที่มีอาการผิดปกติซึ่งครูได้คัดเลือกไว้แล้วส่งมาให้ตรวจ นักเรียนทุกคนที่ได้รับการตรวจสุขภาพจะมีบัตรตรวจสุขภาพประจำตัวเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐาน นักเรียนจะได้รับการตรวจจากแพทย์เป็นครั้งแรกตอนที่นักเรียนเริ่มเข้าโรงเรียนใหม่ ๆ และจะต้องชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงทุก 6 เดือน ถ้าหากแพทย์ตรวจพบอาการผิดปกติหรือความบกพร่องด้านสุขภาพ หรือพบโรคที่นักเรียนกำลังเป็นอยู่นั้น ก็จะแจ้งให้ผู้ปกครองทราบเพื่อให้คำแนะนำในการแก้ไขหรือจัดให้ได้รับการรักษาพยาบาลที่ถูกต้องต่อไป

## ในสหรัฐอเมริกา

### ปี ค.ศ. สมัยเริ่มต้น

- 1829 William A. Alcott ผู้ซึ่งเป็นครูและแพทย์ ได้เสนอให้มีการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนให้ถูกสุขลักษณะ และได้เขียนบทความเกี่ยวกับการจัดสุขาภิบาลโรงเรียนเอาไว้เป็นหลักฐาน
- 1840 William A. Alcott ได้เสนอให้ครูทำการตรวจสุขภาพเด็ก และส่งเด็กที่มีปัญหาสุขภาพไปพบแพทย์ โดยเขาได้เสนอให้มีแพทย์ประจำโรงเรียนด้วย แต่ความคิดนี้ไม่ประสบความสำเร็จ จนกระทั่งในปี 1940 โรงเรียนต่าง ๆ จึงเริ่มทำกันอย่างจริงจังทั่วประเทศ
- 1842 Horace Mann นักปฏิรูปสังคมซึ่งเป็นผู้นำทางการศึกษาคนแรกที่มีความเชื่อว่าเป็นหน้าที่ของการศึกษาที่จะต้องช่วยให้คนทั่วไปได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพของร่างกาย เขาจึงได้เสนอให้มีการสอนวิชาสรีรวิทยาและสุขวิทยาขึ้นในโรงเรียน
- 1850 Lemuel Shattuck ครูโรงเรียนประถมและนักสถิติซึ่งเป็นผู้นำทางการศึกษามีความเชื่อว่าเด็กทุกคนควรจะได้เรียนรู้ถึงวิธีรักษาสุขภาพของตนเองและชีวิตของผู้อื่น เขาได้ประกาศว่าคณะกรรมการสุขาภิบาลแห่งรัฐ Massachusetts ได้สนับสนุนให้มีการสอนวิชาสรีรวิทยาขึ้นในโรงเรียนทั่วไป พร้อมกันนี้เขาได้เขียนแนะนำข้อควรปฏิบัติ 50 ข้อเกี่ยวกับการสุขาภิบาลโรงเรียนขึ้นไว้ด้วย
- 1872 คณะกรรมการการศึกษาแห่งเมือง Elmira รัฐ New York ได้บรรจุแพทย์ประจำโรงเรียนเป็นคนแรกในประเทศ ให้ทำหน้าที่ป้องกันและรักษาโรคฝีดาษซึ่งกำลังระบาดอยู่ในขณะนั้น  
สมาคมสาธารณสุขแห่งอเมริกาได้ก่อตั้งขึ้น สมาคมนี้นแบ่งกิจกรรมออกเป็น 13 แผนกด้วยกัน ซึ่งมีแผนกสุขศึกษาในโรงเรียนรวมอยู่ด้วย
- 1875 สมาคมต่อต้านสิ่งเสพติดของสตรีคริสเตียน ได้รณรงค์ให้ 38 รัฐออกกฎหมายให้โรงเรียนสอนอันตรายของสิ่งเสพติด และต่อมาในระหว่างปี 1880-1890 ทุกรัฐจึงได้ออกกฎหมายบังคับให้โรงเรียนต่าง ๆ สอนอันตรายของสิ่งเสพติด

## ปี ค.ศ. สมัยเริ่มต้น

- โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีอยู่ 40 รัฐที่กฎหมายได้ระบุว่าการสอนเรื่องอันตรายของสิ่งเสพติดจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของวิชาสรีรวิทยาและสุขวิทยา
- 1885 สมาคมเพื่อความก้าวหน้าทางด้านพลศึกษาได้ก่อตั้งขึ้น ต่อมาสมาคมนี้ได้เปลี่ยนชื่อหลายครั้ง จนกระทั่งในปี ค.ศ.1938 ได้เปลี่ยนชื่อมาเป็น “สมาคมสุขศึกษา พลศึกษา และสันทนาการ แห่งอเมริกา” (The American Association for Health, Physical Education and Recreation หรือ AAHPER)
- 1890 เมืองต่าง ๆ ของหลายรัฐ ได้จัดให้มีบริการทางการแพทย์รวมอยู่ในโปรแกรมทางการศึกษาของโรงเรียน
- รัฐ Ohio ได้ออกกฎหมายให้บรรจุมหาวิทยาลัยพลศึกษาเข้าอยู่ในหลักสูตรของโรงเรียน
- 1894 เมือง Boston รัฐ Massachusetts ได้จัดให้มีระบบการตรวจสุขภาพนักเรียนขึ้นเป็นครั้งแรก ต่อมาแนวความคิดนี้ได้แพร่หลายไปถึงยังเมือง Chicago รัฐ Illinois ในปี 1895 รัฐ New York ในปี 1897 และรัฐ Philadelphia ในปี 1898
- 1899 รัฐ Connecticut ได้ออกกฎหมายบังคับให้โรงเรียนต่าง ๆ ตรวจวัดสายตาให้นักเรียน
- 1903 รัฐ Vermont ได้ออกระเบียบให้โรงเรียนต่าง ๆ ตรวจตา หู คอ จมูก ให้นักเรียน
- 1909 ทำเนียบประธานาธิบดีได้จัดให้มีการประชุมเกี่ยวกับการคุ้มครองสุขภาพเด็กขึ้นเป็นครั้งแรก
- 1910 เมือง New York City ได้จัดโครงการอาหารกลางวันขึ้นเป็นครั้งแรก
- 1911 เมืองต่าง ๆ รวม 337 เมือง ได้ออกระเบียบให้โรงเรียนตรวจสุขภาพของเด็ก
- 1914 โครงการสุขศึกษาในโรงเรียนของรัฐ Baltimore ได้แสดงให้เห็นว่าการสอนสุขศึกษาสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของเด็กได้เป็นอย่างดี
- 1916 รัฐ New York เป็นรัฐแรกที่บรรจุมหาวิทยาลัยพลศึกษาลงในหลักสูตรของโรงเรียน และได้ออกกฎหมายบังคับให้โรงเรียนต่าง ๆ สอนวิชาพลศึกษาอีกด้วย

## ปี ค.ศ. สมัยฟื้นฟู

- 1918 คณะกรรมการปรับปรุงการมัธยมศึกษาได้จัดให้ “ความเป็นผู้มีสุขภาพดี” เป็นความมุ่งหมายที่สำคัญข้อแรกในบรรดาความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาทั้ง 7 ประการ (Seven Cardinal Principles)  
องค์การสุขภาพเด็กแห่งชาติได้ก่อตั้งขึ้น ด้วยวัตถุประสงค์อันอื่นที่จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการสอนวิชาสุขศึกษาในโรงเรียน และคำว่า “สุขศึกษา” (Health Education) ได้เริ่มใช้กันอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกในที่ประชุมที่องค์การนี้ได้จัดขึ้น
- 1919 ทำเนียบประธานาธิบดีได้จัดให้มีการประชุม เกี่ยวกับการคุ้มครองสุขภาพเด็กขึ้นอีกเป็นครั้งที่สอง
- 1921 คณะกรรมการร่วมว่าด้วยปัญหาสุขภาพทางการศึกษา ของสมาคมการศึกษาแห่งชาติ และสมาคมแพทย์แห่งอเมริกา (National Education Association และ American Medical Association หรือ NEA และ AMA) ได้ก่อตั้งขึ้น
- 1922 สถาบันเทคโนโลยีแห่งรัฐ Massachusetts (MIT) ได้ทดลองโครงการวิจัยสุขศึกษาในโรงเรียนขึ้นที่เมือง Malden ชื่อ “โครงการสุขศึกษาแห่งเมืองแมลเดน” (Malden Studies in Health Education) โดยมีศาสตราจารย์ Dr. C. E. Turner เป็นผู้อำนวยการ ผลการวิจัยปรากฏว่าโครงการสุขภาพในโรงเรียนที่ทดลองนั้นได้ผลดีเกินคาด เพราะนอกจากสามารถปรับปรุงพฤติกรรมสุขภาพของเด็กให้ดีขึ้นแล้ว ยังมีผลทำให้เด็กมีสุขภาพดีขึ้น พร้อมทั้งมีความเจริญเติบโตและพัฒนาการเป็นไปอย่างน่าพอใจอีกด้วย ต่อจากนั้นก็มีการทดลองวิจัยในลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นอีกหลายโครงการ และได้ผลสนับสนุนกันเป็นอย่างดี ผลการวิจัยเหล่านี้ถือได้ว่าเป็นแรงกระตุ้นอันสำคัญยิ่งในการพัฒนาสุขภาพในโรงเรียนของประเทศสหรัฐอเมริกาในขณะนั้น
- 1923 สมาคมสุขภาพเด็กแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ก่อตั้งขึ้น
- 1927 สมาคมแพทย์ประจำโรงเรียนแห่งอเมริกาได้ก่อตั้งขึ้น และต่อมาเมื่อปี ค.ศ. 1934 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สมาคมสุขภาพในโรงเรียนแห่งอเมริกา” (American School Health Association หรือ ASHA)
- 1930 ทำเนียบประธานาธิบดีได้จัดให้มีการประชุม เกี่ยวกับการคุ้มครองสุขภาพเด็กขึ้นอีกเป็นที่สาม

## ปี ค.ศ. สมัยฟื้นฟู

- 1935 องค์ประกอบที่สำคัญของโครงการสุขภาพในโรงเรียน ได้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าควรประกอบไปด้วยกิจกรรมหลักที่สำคัญ 3 ประเภทคือ การจัดสิ่งแวดล้อม การจัดบริการสุขภาพ และการสอนสุขศึกษา
- 1941 คณะกรรมการร่วมว่าด้วยปัญหาสุขภาพทางการศึกษา ได้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ “Health Education” ซึ่งเป็นตำรามาตรฐานทางด้านวิชาชีพสุขศึกษาที่ได้ใช้กันมาจนกระทั่งปัจจุบัน
- 1944 สภาการศึกษาแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ยอมรับเอาความมุ่งหมายทางสุขภาพเข้าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาทั่วไปของประเทศ
- 1945 คณะกรรมการนโยบายเกี่ยวกับสุขภาพในโรงเรียนแห่งชาติ ได้ออกกฎบัตรเรื่องนโยบายที่ควรปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพในโรงเรียน (Suggested School Health Policies)
- 1948, 1949, 1950, 1953 และ 1955 ได้มีการประชุมระดับชาติว่าด้วยเรื่องการผลิตครูทางด้านสุขศึกษาขึ้น
- 1950 รัฐบาลกลาง (Federal Government) ได้ตัดสินใจออกกฎหมายบังคับให้โรงเรียนรัฐบาลทุกแห่งบรรจุวิชาสุขศึกษาลงในหลักสูตรตามเกณฑ์ที่กำหนดให้
- 1961 กลุ่มแพทย์และนักการศึกษา ได้ร่วมมือกันจัดตั้งโครงการศึกษาทางด้านสุขศึกษาในโรงเรียน (School Health Education หรือ SHES) เพื่อศึกษาถึงลักษณะธรรมชาติและขอบข่ายของวิชาสุขศึกษาเท่าที่เป็นอยู่ในโรงเรียนประถมและมัธยม ซึ่งเป็นผลทำให้มีการจัดหลักสูตรสุขศึกษาแบบ Conceptual Approach เกิดขึ้นในระยะต่อมา
- 1971 สหพันธ์องค์การสุขภาพแห่งชาติได้ก่อตั้งขึ้น สหพันธ์นี้ประกอบไปด้วยองค์การสุขภาพทั่วประเทศรวมทั้งสิ้น 8 องค์การด้วยกัน
- 1973 คณะกรรมการสุขศึกษาแห่งทำเนียบประธานาธิบดี ได้เรียกร้องให้มีการสถาปนาศูนย์กลางการสุขศึกษาแห่งชาติ (The National Center for Health Education) ขึ้น
- 1974 หน่วยงานสุขศึกษาได้จัดตั้งขึ้นในรัฐต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ

## ปี ค.ศ. สมัยฟื้นฟู

- 1975 ร่างพระราชบัญญัติมากกว่า 60 ฉบับ ซึ่งแต่ละฉบับมีเรื่องสุขศึกษารวมอยู่ด้วย ได้ถูกนำขึ้นสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติ
- 1976 ศูนย์กลางการศึกษาแห่งชาติได้รับการสถาปนาขึ้นได้ในที่สุด

## 2. งานสุขศึกษาในโรงเรียนของประเทศไทย

งานสุขศึกษาในโรงเรียนในประเทศไทยสมัยแรก ได้เริ่มต้นด้วยการกำหนดให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องสุขภาพของร่างกาย โดยให้อ่านหนังสือชื่อ “วิชาน่ารู้เรื่องร่างกายของเรา” ตามหลักสูตรฉบับแรกของกระทรวงธรรมการ เมื่อ พ.ศ. 2438 หลังจากนั้นก็ได้มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตรอีกหลายครั้งหลายหน จนกระทั่งถึงหลักสูตรระดับประถมและมัธยมในปัจจุบัน (ดูหลักสูตรปัจจุบันได้จากภาคผนวก)

งานสุขศึกษาในโรงเรียนหรือโครงการสุขภาพในโรงเรียนได้เริ่มมีขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2468 โดยพระราชดำริและความสนพระทัยของสมเด็จพระราชบิดา เจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ หรือสมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนก ซึ่งทรงเป็นพระบิดาแห่งการแพทย์แผนปัจจุบันของไทย กล่าวคือ หลังจากที่สมเด็จพระบรมราชชนกได้เสด็จไปทรงศึกษาต่อวิชาทางการแพทย์และการสาธารณสุข ณ มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ประเทศสหรัฐอเมริกา (ได้เคยทรงศึกษาวิชาสุขศึกษากับศาสตราจารย์ Dr. C. E. Turner บิดาแห่งวิชาสุขศึกษาด้วย) และได้เสด็จกลับมาปรับปรุงกิจการแพทย์และการสาธารณสุขของประเทศแล้ว พระองค์ทรงเห็นว่าการสุขาภิบาลโดยทั่วไปเท่าที่ปฏิบัติอยู่ในขณะนั้นไม่ได้ผลสมกับทุนหรือแรงที่ได้ลงไป เพราะประชาชนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาอบรมในเรื่องการสุขาภิบาลหรือการสาธารณสุขไม่เพียงพอกับการเปลี่ยนแปลงของกาลสมัย ตลอดจนกิจการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสุขภาพของประชาชนก็ยังไม่มีการควบคุมหรือให้อำนาจไว้เลย จะหวังให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขคอยแต่ประกาศแนะนำและตักเตือนประชาชนอยู่เพียงเท่านั้น ย่อมไม่ได้ผลสมตามความมุ่งหมาย พระองค์จึงได้ทรงตั้ง แผนกสุขาภิบาลโรงเรียน ให้อยู่ในความดูแลของกระทรวงธรรมการขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2468 เพื่อจัดดำเนินการเกี่ยวกับสุขภาพอนามัยของนักเรียนเสียแต่เริ่มแรก พระองค์ได้ทรงวางรูปงานอนุโลมตามแบบและวิธีการปฏิบัติที่ได้ทรงเห็นผลดีมาแล้วจากต่างประเทศ โดยได้ทรงวางโครงการอนามัยพิทักษ์เพื่อเป็นหลักปฏิบัติไว้ ซึ่งประกอบไปด้วย การสุขศึกษา การสุขาภิบาล การควบคุมสุขภาพอนามัยของนักเรียน และการแก้ไขความบกพร่องหรือความพิการทางสุขภาพที่ตรวจพบจากเด็กวัยเรียน ซึ่งกิจการดังกล่าวเหล่านี้ก็คือ โปรแกรมสุขศึกษาหรือโครงการสุขภาพในโรงเรียนในสมัยปัจจุบันนั่นเอง



ในการนี้พระองค์ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากองค์การแพทย์ต่าง ๆ หลายแห่ง เช่น สภากาชาดไทย กรมสาธารณสุข และศิริราชพยาบาล ซึ่งได้จัดส่งแพทย์และพยาบาลมาร่วมดำเนินงาน

ครั้นต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2476 ได้มีการประกาศพระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบสำนักงานและกรมขึ้นในกระทรวงธรรมการ แผนกสุขาภิบาลดังกล่าวได้รับการยกฐานะขึ้นเป็น **กองสุขาภิบาลโรงเรียน** สังกัดอยู่ในกรมพลศึกษา กิจการสุขาภิบาลโรงเรียนก็ได้เจริญก้าวหน้าและขยายกว้างออกไปตามลำดับ จนเมื่อมีการสถาปนากระทรวงสาธารณสุขขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2485 จึงได้มีการโอนกองสุขาภิบาลโรงเรียนจากกรมพลศึกษาไปขึ้นอยู่กับกรมสาธารณสุขในกระทรวงใหม่ และเปลี่ยนชื่อเป็น **กองอนามัยโรงเรียน** (ต่อมาภายหลังกรมสาธารณสุขนี้ได้เปลี่ยนชื่อเป็นกรมอนามัย) งานอนามัยโรงเรียนในระยะ 20 ปีแรกนี้ ส่วนใหญ่ดำเนินอยู่ในส่วนกลางและได้ส่งไปช่วยเหลือต่างจังหวัดบ้างเป็นครั้งคราว

ในระหว่าง พ.ศ. 2495-2497 เนื่องจากกรมอนามัยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การบริหารวิเทศกิจแห่งประเทศสหรัฐอเมริกา จึงได้ปรับปรุงงานอนามัยโรงเรียน และขยายออกไปยังส่วนภูมิภาคมากขึ้น โดยได้ตั้งหน่วยอนามัยโรงเรียนและทันตกรรมขึ้น 5 หน่วย เพื่อส่งไปช่วยในจังหวัดนครราชสีมา เชียงใหม่ อุบลราชธานี สงขลา และราชบุรี ต่อมาจึงได้ขยายออกไปอีกเรื่อย ๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคจนมีครบ 18 หน่วย

ใน พ.ศ. 2504 คณะรัฐมนตรีได้ให้ความสนใจต่องานอนามัยโรงเรียนมากเป็นพิเศษ และได้มีมติอนุมัติให้แต่งตั้ง **คณะกรรมการอนามัยโรงเรียนระดับชาติ** ขึ้น โดยประกอบด้วยคณะกรรมการ 3 ระดับ เพื่อมุ่งปรับปรุงกิจกรรมอนามัยโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น ดังนี้

1. **คณะกรรมการอนามัยโรงเรียน (ระดับกระทรวง)** มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขเป็นประธานกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ และปลัดกระทรวงที่เกี่ยวข้องได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นกรรมการ

2. **คณะกรรมการบริหารและประสานงานอนามัยโรงเรียน (ระดับกรม)** มีอธิบดีกรมอนามัยเป็นประธานกรรมการ รองอธิบดีกรมต่าง ๆ ในกระทรวงที่เกี่ยวข้อง ผู้อำนวยการและหัวหน้ากองในกรมอนามัยเป็นกรรมการ สำหรับในการดำเนินงานของคณะกรรมการนี้ ยังได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิจารณาวางหลักเกณฑ์และระเบียบปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ขึ้นอีก 6 คณะอนุกรรมการ

3. คณะกรรมการบริหารงานอนามัยโรงเรียนส่วนจังหวัด (ระดับจังหวัด) มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ และมีคณะกรรมการจังหวัดเป็นกรรมการ

ใน พ.ศ. 2511 กรมอนามัยได้รับความช่วยเหลือจากองค์การทุนสงเคราะห์เด็กยามฉุกเฉินแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ซึ่งได้ให้ความช่วยเหลือในด้านการอบรมงานอนามัยโรงเรียนแก่เจ้าหน้าที่อนามัย ได้ให้เวชภัณฑ์และอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งนมผงสำหรับเด็กด้วย นอกจากนี้กองอนามัยโรงเรียนยังได้ดำเนินงานตามแผนนโยบายโรงเรียนชุมชนของกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการ โดยจัดให้มีโครงการชื่อว่า บริการอนามัยโรงเรียนชุมชน ขึ้นอีกด้วย อย่างไรก็ตามโครงการนี้ก็มุ่งเพื่อพัฒนาบริการสุขภาพอนามัยแต่เพียงเฉพาะในโรงเรียนชุมชนซึ่งมีจำนวนไม่มากนักเท่านั้น

ครั้นเมื่อ พ.ศ. 2512 รัฐบาลของคณะปฏิวัติได้ประกาศยกเลิกคณะกรรมการอนามัยโรงเรียนระดับชาติดังกล่าวนี้เสีย แล้วประกาศแต่งตั้ง คณะกรรมการอนามัยโรงเรียนแห่งชาติ ขึ้นแทน คณะกรรมการชุดใหม่นี้ประกอบด้วยกรรมการ 22 ท่าน โดยมีอธิบดีกรมอนามัยเป็นประธานกรรมการและผู้อำนวยการกองอนามัยโรงเรียน กรมอนามัยเป็นกรรมการและเลขานุการ ในที่สุดคณะกรรมการอนามัยโรงเรียนแห่งชาตินี้ได้ล้มเลิกไปหลังจากคณะปฏิวัติได้สิ้นอำนาจลง

ในปี พ.ศ. 2513 องค์การอนามัยโลกได้จัดให้มีการประชุมระหว่างประเทศครั้งสำคัญเกี่ยวกับการสุขศึกษาในโรงเรียนขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทย ณ โรงแรมเวียงใต้ กรุงเทพมหานคร เรื่อง “การประชุมเชิงปฏิบัติการระหว่างชาติเกี่ยวกับการสุขศึกษาในโรงเรียน” (Inter - Country Workshop on Health Education in Schools)

สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยผู้แทนซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ทางการศึกษา และทางการสาธารณสุขของประเทศในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ทั้งหมด จุดมุ่งหมายสำคัญของการประชุมก็เพื่อต้องการให้บรรดาสมาชิกประเทศได้กลับไปจัดทำโครงการพัฒนา โครงการสุขภาพในโรงเรียนของตนขึ้นโดยเร็ว ผลจากการประชุมครั้งนี้นับได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของการฟื้นฟูการสุขศึกษาในโรงเรียน เพราะหลังจากนั้นผู้แทนไทยที่เข้าร่วมประชุมได้ช่วยกันจัดให้มีการประชุม เพื่อปรึกษาหารือกันอย่างไม่เป็นทางการขึ้นในระหว่างนักสุขศึกษา แพทย์ และนักการศึกษาที่เกี่ยวข้องประมาณ 10 ครั้ง โดยมุ่งที่จะสร้างนักวิชาการสุขศึกษาให้แก่หน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งขาดแคลนมากที่สุดขณะนั้นเป็นประเด็นสำคัญ แต่ในที่สุดคณะกรรมการสุขศึกษาในโรงเรียนแห่งชาติก็ขอรับไปจัดดำเนินการและยังมีพื้นที่จะได้ผลแต่ประการใด คณะกรรมการสุขศึกษาแห่งชาติก็สลายตัวไป

หลังจากนั้นก็ยังมีนักศึกษากลุ่มหนึ่ง ซึ่งยังคงมีความมุ่งมั่นในอันที่จะฟื้นฟูการสุขศึกษาในโรงเรียนขึ้นมาให้จงได้ จึงได้มีการประชุมปรึกษาหารือกันอย่างไม่เป็นทางการอีกเช่นเคย จนกระทั่งทำให้เกิดโครงการสุขศึกษาที่สำคัญขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2517 ชื่อ “โครงการสุขศึกษาในโรงเรียนอำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม” (โครงการนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับโครงการ Malden Studies in Health Education ของประเทศสหรัฐอเมริกา) โดยความร่วมมือของหน่วยราชการซึ่งเป็นเจ้าของโครงการร่วมกันถึง 4 หน่วย ดังนี้

1. หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
2. กองสุขศึกษา สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงสาธารณสุข
3. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครปฐม กระทรวงสาธารณสุข
4. กองการศึกษาประชาบาล กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

โครงการนี้เป็นโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติ (Operation Research Project) ใ้ใช้โรงเรียนประถมศึกษากำหนดจำนวน 9 โรงเรียน และมีสำนักงานของโครงการอยู่ในท้องถิ่นที่ดำเนินงานโดยใช้เวลาในการทดลอง 5 ปี (พ.ศ. 2517-2521) จุดมุ่งหมายทั่วไปของโครงการก็เพื่อทดลองปรับปรุงงานสุขศึกษาในโรงเรียน หรือโครงการสุขศึกษาในโรงเรียนของท้องที่อำเภอ นครชัยศรี สำหรับจุดมุ่งหมายเฉพาะก็เพื่อต้องการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาสุขภาพ เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ทางสุขศึกษา และหารูปแบบของวิธีจัดและดำเนินงานสุขศึกษาในโรงเรียน การทดลองวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะได้ผลโดยตรงตามจุดมุ่งหมายดังกล่าวแล้ว ยังเกิดผลกระทบจากการทดลองวิจัยอีกหลายประการ ซึ่งนับได้ว่าเป็นประสบการณ์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงการดำเนินการสุขศึกษาในโรงเรียนในอนาคตได้เป็นอย่างดี

สำหรับความเคลื่อนไหวในด้านหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการสุขศึกษาในโรงเรียนนั้น ในปี พ.ศ. 2515 ได้มีการปรับปรุงหน่วยงานในกระทรวงสาธารณสุขใหม่ กองอนามัยโรงเรียน กับกองอนามัยแม่และเด็กได้รวมกันเข้าเป็นกองอนามัยครอบครัวซึ่งขึ้นอยู่กับกรมส่งเสริมสาธารณสุข โดยมีฝ่ายอนามัยโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบงานสุขศึกษาในโรงเรียน จนกระทั่ง พ.ศ. 2517 กระทรวงสาธารณสุขก็ได้มีการปรับปรุงส่วนราชการอีกวาระหนึ่ง ฝ่ายอนามัยโรงเรียนจึงได้เปลี่ยนเป็นกองอนามัยโรงเรียนและขึ้นอยู่กับกรมอนามัยตามเดิม นอกจากนี้ กองสุขศึกษาของสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขก็ได้เห็นความสำคัญของงานสุขศึกษาในโรงเรียนเพิ่มมากขึ้น และได้จัดตั้งฝ่ายสุขศึกษาในโรงเรียนขึ้นอีกด้วย อนึ่ง เนื่องจากโรงเรียนในระดับประถมและมัธยม รวมทั้งจำนวนนักเรียนได้เพิ่มมากขึ้นกว่าในสมัยก่อน เป็นอันมาก กรมพลศึกษากระทรวงศึกษาธิการจึงได้จัดตั้ง งานส่งเสริมสุขภาพนักเรียนขึ้น

ในกองส่งเสริมพลศึกษาและสุขภาพของกรมพลศึกษาเมื่อ พ.ศ. 2517 เพื่อช่วยดำเนินงานพลศึกษาในโรงเรียนของประเทศโดยตรงอีกแรงหนึ่ง

ในปี พ.ศ. 2520 สมาคมพลศึกษา พลศึกษาและสันตนาการแห่งประเทศไทย ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2508 (แต่ดำเนินการมาได้เพียง 2 ปี ก็หยุดชะงักไป) ได้รับการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่โดยมีกิจกรรมหลักที่สำคัญได้แก่ การออกวารสารและการประชุมทางวิชาการเป็นประจำจนกระทั่งปัจจุบันเป็นผลทำให้งานพลศึกษาในโรงเรียนได้รับการปรับปรุงส่งเสริมและเป็นที่ยอมรับกันอย่างแพร่หลายในวงการศึกษาของประเทศเพิ่มมากยิ่งขึ้นอีกทางหนึ่ง อนึ่งในปี พ.ศ. 2520 นี้เองกระทรวงสาธารณสุขได้แต่งตั้ง คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานในด้านการเผยแพร่และด้านการศึกษาทางสุขภาพแก่ประชาชนได้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง แล้วสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพตลอดจนรู้จักใช้สถานบริการของรัฐให้ได้ผลเต็มที่ โดยคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติมีอำนาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการสุขภาพขึ้นอีก 3 คณะ ซึ่งได้แก่ คณะอนุกรรมการสุขภาพสายสาธารณสุข คณะอนุกรรมการสุขภาพสายการศึกษา และคณะอนุกรรมการสุขภาพทางสื่อมวลชน โดยคณะอนุกรรมการสุขภาพสายการศึกษามีหน้าที่วางแผนดำเนินงานพลศึกษาในโรงเรียนทั้งในระดับประถม มัธยม และอุดม ให้เป็นไปตามนโยบายของคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ในที่สุดคณะอนุกรรมการสุขภาพสายการศึกษาได้จัดตั้งโครงการสุขภาพสายการศึกษาขึ้น ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) และระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529)

และในปี 2528 ได้มีการจัดตั้งสมาคมวิชาชีพพลศึกษา โดยใช้ชื่อว่า “ส.ว.ส.” มีชื่อภาษาอังกฤษว่า “The Health Education Professional Association” ใช้อักษรย่อว่า H.E.P.A. โดยสมาคมมีวัตถุประสงค์ดังนี้คือ

1. เพื่อส่งเสริมวิชาการด้านพลศึกษา และการสาธารณสุขของสมาชิก
2. เพื่อส่งเสริมความร่วมมือและกระชับความสัมพันธ์ภายในกลุ่มสมาชิก และส่งเสริมสวัสดิการแก่สมาชิก
3. เพื่อจัดหาแหล่งประโยชน์สนับสนุนทางวิชาการสุขภาพให้แก่สมาชิก
4. เพื่อสนับสนุนหน่วยงานและชุมชนในการพัฒนาสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

5. เพื่อประสานงานร่วมมือทางวิชาการสุขศึกษากับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน หรือสมาคมทั้งภายในและต่างประเทศ
6. ไม่ดำเนินการใด ๆ เกี่ยวกับการเมือง

### 3. สรุป

ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกได้มองเห็นความสำคัญของงานด้านสุขศึกษาในโรงเรียน หรืองานส่งเสริมสุขภาพของเด็กวัยเรียนเพิ่มมากขึ้นกว่าในสมัยก่อนเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา จากประวัติหรือความเป็นมาดังที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสนใจและเอาใจใส่พัฒนางานสุขศึกษาในโรงเรียนมากเป็นพิเศษตลอดมา จนทำให้ประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศชั้นนำทางด้านสุขศึกษาในโรงเรียนในปัจจุบัน และเจริญล้ำหน้าประเทศอื่น ๆ ไปเป็นอันมากทั้งในด้านการผลิตครู สุขศึกษาหรือบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องและงานโครงการสุขภาพในโรงเรียน

ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างชาติเกี่ยวกับการร่วมมือกันพัฒนางานสุขศึกษาในโรงเรียน ปรากฏว่ามีบรรดาประเทศต่าง ๆ ได้รวมตัวกันจัดตั้งสถาบันระหว่างชาติขึ้น หลายแห่ง โดยมีการจัดกิจกรรมนานาชนิดเพื่อสมาชิก เช่น จัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ จัดทำวารสารและเผยแพร่เอกสารต่าง ๆ สถาบันระหว่างชาติเหล่านี้ ได้แก่

1. สมาคมนานาชาติว่าด้วยเรื่องสุขภาพและบริการทางการแพทย์ในโรงเรียนและในมหาวิทยาลัย (The International Union of School and University Health and Medicine หรือ IUSUHM)
2. สมาคมสุขศึกษานานาชาติ (The International Union for Health Education หรือ IUHE)
3. สมาคมนานาชาติเกี่ยวกับสุขศึกษา พลศึกษาและสันทนาการ (The International Council on Health, Physical Education and Recreation หรือ ICHPER)

นอกจากนี้ยังมีองค์การชำนาญพิเศษแห่งสหประชาชาติอีกหลายองค์การ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนงานสุขศึกษาในโรงเรียนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม เช่น จัดประชุมสัมมนาทางวิชาการ จัดทำวารสารและเอกสาร ทำการค้นคว้าวิจัย ให้ทุนช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ แก่บรรดาสมาชิกประเทศ ฯลฯ องค์การเหล่านี้ ได้แก่

1. องค์การอนามัยโลก (The World health Organization หรือ WHO)
2. องค์การอาหารและเกษตร (Food and Agriculture Organization หรือ FAO)
3. องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Education, Scientific and Culture Organization หรือ UNESCO)
4. องค์การทุนสงเคราะห์เด็กยามฉุกเฉินแห่งสหประชาชาติ (United Nations International-Children's Emergency Fund หรือ UNICEF)

#### 4. คำถามประกอบบทที่ 3

1. ท่านจงเล่าประวัติความเป็นมางานสุขศึกษาในโรงเรียนของยุโรป
2. ท่านจงเล่าประวัติความเป็นมางานสุขศึกษาในโรงเรียนของอเมริกา
3. ท่านจงเล่าประวัติความเป็นมางานสุขศึกษาในโรงเรียนของประเทศไทย
4. ท่านจงสรุปแนวคิดว่างานสุขศึกษาในโรงเรียนของประเทศไทยในอดีตกับงานสุขศึกษาในโรงเรียนในปัจจุบัน มีความเหมือนกันหรือแตกต่างกันทางด้านใด
5. ท่านจงเปรียบเทียบลักษณะของงานสุขศึกษาในโรงเรียนระหว่างต่างประเทศและของประเทศไทยในแง่การดำเนินงาน อย่างน้อย 10 ข้อ